

prodírají silným zvukem akordeonů, ačkoli v tomto případě jim nahrávací technika poněkud pomohla.

Repertoár je složen především ze střídajících se polek a valčíků, mezi nimiž je jako historicky starší tanec vložen takzvaný umadum nebo umardum, což je německý název pro tanec na Chodsku známý jako „do kolečka“. Nezvyklý, tzv. proměnlivý takt (changing metre) je na jednom z CD slyšet v melodii označené jako *Umadum with haymaker rhythm*. Pod různými názvy – *furiant*, zelený kousek – se takový druh melodie, v níž se střídá dvojdobý a třídobý takt, vyskytoval na různých místech Čech a melodie nahraná novozélandskými hudebníky je známá i s českým textem *Já si tě nevezmu, tys tuze vospalá...* Na zmíněných nahrávkách Františka Kopšika z roku 1909 je tato píseň rovněž zaznamenána a novozélandští hudebníci zachovali její rytmická specifika. Stejně jako ostatní melodie je i tato hrána pouze instrumentálně a text v německém nářečí k ní pravděpodobně neexistoval, nicméně je to důkaz, že mezi česky a německy hovořícími skupinami v Čechách docházelo v jisté míře k přebírání hudebního repertoáru. Vzhledem k rytmickým zvláštnostem, které například v anglické lidové hudbě nemají obdobu, nebyly tyto melodie pravděpodobně často hrávány na Novém Zélandu na zábavách, zachovaly se pouze jako jistá „exotická“ specialita. Až později se melodie *Já si tě nevezmu* dočkala anglického textu pod názvem *I have left my homeland*, nostalgicky vzpomínajícího na starou vlast.

Kniha *Bohemian Journey* zasazuje hudbu emigrantů z českých zemí do širšího kontextu. Jedna kapitola je věnována obecněji hudbě na venkově Nového Zélandu a také lidové hudbě Anglie, protože právě

ona představovala dominantní kulturu, do níž se menší skupiny – jako ta z Čech – zapojovaly a více či méně se s ní mísily. Kromě popisu hudby jedné pozoruhodné komunity je tedy prostor věnován také tomu, jak se hudba proměňuje, když ti, kdo ji hrají a zpívají, cestují do nového prostředí. Díky této kombinaci různých hledisek je tato publikace mimořádně přínosná.

Matěj Kratochvíl (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Halina Słomska, MALARSTWO NA SZKLE, XVIII- I XIX- WIECZNE LUDOWE MALARSTWO NA SZKLE W ZBIORACH MUZEUM KARKONOSKIEGO W JELENIEJ GÓRZE. *Jelenia Góra 2009, 402 s.*–

Lidové podmalby na skle se jako jeden z nejdekorativnějších projevů tradiční lidové kultury těší jistému zájmu odborníků, sběratelů i části laické národopisně orientované veřejnosti již od sklonku 19. století. Zatímco v západní Evropě probíhal vývoj zkoumání tohoto fenoménu prakticky bez přerušení, u země tzv. východního bloku došlo z ideologických důvodů (prakticky výlučně náboženská tematika podmaleb, sepětí s lidovou vírou) po druhé světové válce k jistému odklonu tématu na periferii etnografických výzkumů. Tuto časovou prodlevu v poslední době alespoň částečně kompenzuje několik odborných titulů věnovaných lidové podmalbě na území českých zemí, Slovenska, Polska či Ukrajiny.

Sbírka Krkonošského muzea v Jeleni Hoře obsahuje 1359 artefaktů, které se sem většinou dostaly patrně svozy historických artefaktů po druhé světové válce. (Inventarizace fondu začala probíhat až na

počátku 60. let 20. století a byla poznamenána nedostatkem údajů o původu akvizic.) Sbírkou se řadí spolu se dvěma českými kolekcemi (sbírkou Etnografického oddělení Národního muzea čítající cca 2000 exponátů a sbírkou chodského etnografa Jindřicha Jindřicha o zhruba 1400 sbírkových předmětech) k nejobsáhlejším fondům v celoevropském měřítku. S naším prostředím vykazuje i řadu společných rysů.

Střediska na výrobu podmaleb se v Dolním Slezsku nacházela v pohraničním, nynějším česko-polském území. (Jádrem produkce se stalo Kladsko, jež bylo až do odtržení v roce 1742 součástí zemí Koruny české.) Vzhledem k předpokládané existenci dílen na české straně se dokonce někdy v odborné literatuře užívá širší označení dolnoslezsko- (kladsko-) východočeská oblast. Malíři se – podobně jako v dalších oblastech na území Čech – vesměs rekrutovali z řad místních obyvatel německé národnosti. Až na určité výjimky související s předpokládaným směrem odbytu (mj. repliky slavných poutních předloh, sv. Hedvika jako patronka Slezska a ochránce země české sv. Václav) nejsou patrné ani výrazné ikonografické rozdíly mezi zbožím určeným katolickým obyvatelům Slezska a českých zemí. Profilu sbírky v Jelení Hoře také odpovídá složení některých českých sbírkových fondů, zvláště ve východočeském regionu.

Monografie Haliny Slomské představuje velmi obsáhlý a erudovaný katalog, doplněný obsáhlou barevnou přílohou (téměř 800 fotografií). Jeho úvodní část se skládá ze stručného shrnutí historie sbírky, včetně přínosu uměleckého historika, sběratele podmaleb a někdejšího ředitele muzea Ericha Wiese (1891–1979). Obsírnější pasáž je věnována jednotlivým výrobním centrům, především dílnám Dolního Slezska, které vytvářejí

základ sbírky. Zdejší specifická varianta zlidovělého malířství na skle je poměrně starého data. Její počátky spadají do poslední třetiny 18. století (tzv. skupina unikátů). Ke kvantitativnímu vrcholu výroby spjaté zvláště s příhraniční obcí Lasówka (něm. Kaiserswalde) došlo kolem poloviny 19. století. Útlum produkce je zřetelný od počátku 70. let 19. století, dozvuky výroby se nicméně s posledními členy malířských rodin přenesly hluboko přes práh 20. století. K typickým znakům zdejších sériově vyráběných podmaleb patří mj. květinový dekor v podobě karafiátku v horních rozích podmaleb, charakteristický náznak koutků očí a dolního víčka či černé pásy s bílým, žlutým či zelenožlutým nápisem při dolním okraji.

Jako oblasti původu dalších regionálních variant podmaleb zastoupených ve sbírce uvádí autorka hraniční území českého Slezska a Moravy, Čechy, česko-slezské pohraničí, Německo a hraniční oblast jihočesko-rakouského pohraničí. V kostce je rovněž shrnut ikonografický profil sbírky.

Stěžejní katalogová část publikace obsahuje u každého inventárního čísla veškeré dostupné údaje, vedle tématu, rozměrů, provenienčního určení a datace artefaktu zvláště jeho zevrubný popis. Řazení podmaleb je tematické a sleduje linii christologického, mariánského a hagiografického okruhu s dodatkem okrajových motivů (mj. starozákonní, světské a alegorické výjevy). Vybrané exempláře (zhruba 2/3 sbírky) doprovází jejich barevná reprodukce. Značný rozsah obrazové přílohy poskytuje cenný srovnávací materiál, mj. pro porovnání variant totožného tématu z různých výrobních oblastí, jediného střediska či dílny.

Provenienční, časové i ikonografické určení je na vysoké úrovni a respektuje většinu z nejnovější, zvláště německé psané

odborné literatury. Při takto velkém rozsahu se nelze vyvarovat drobnějším nepřesnostem. Patrné je to zvláště na českém materiálu, u něhož autorka vycházela ze starších titulů. Obrázky sklářského typu, jejichž výrobou proslula zvláště západní část severočeské sklářské oblasti, jsou například řazeny do česko-slezského pohraničí nebo obecně označovány jako české (obr. 165, 277, 259–360, 1013 ad.); česká, dolnoslezská, popřípadě bavorská provenience je uváděna u podmaleb pocházejících z okolí Jablonce nad Nisou (mj. obr. 278, 304, 330, 403, 750–751, 775); dvě podmalby z Kvildy jsou určeny jako raimundsreutský a pohořský obrázek na skle (obr. 402, 1007), zatímco podmalba z Brněnska (968) nese určení česká apod. V ojedinělejších případech jsou také obrázky ze severních a severovýchodních Čech, například z Jablonecka a Vrchlabska, lokalizovány na dolnoslezské území (obr. 60–61, 64, 344, 486 aj.). Několik nepřesností je rovněž zřejmých u předloh z českých poutních míst: Madona z Horní Police je například určena jako Jezulátko (obr. 60, 62), Madony z Malých Svatoňovic, České

Kamenice či z Dubu nad Moravou typově určeny nejsou (obr. 456, 458, 501, 502).

Při určení dolnoslezské provenience většiny artefaktů autorka vychází z materiálu, který není zásadně signován, a opírá se spíše o výsledky tradiční interpretace, již prezentují např. H. W. Keiser, E. Jęszalik či J. Grabowski. Naproti tomu novější výzkumy poukazují na podíl kladských dílen, zvláště malířských rodin působících při zmiňované obci Lasówka a v dalších kladských vesnicích, který byl pro zdejší sériovou produkci pravděpodobně rozhodující (srov. M. Bauer – M. Kügler – H. Helle – F. Helle, *Heilige auf Glas: Hinterglasbilder aus der Grafschaft Glatz in Schlesien, Görlitz* 2010).

V úhrnu je monografie Haliny Słomské jedním z nejzásadnějších odborných příspěvků k tématu zlidovělých podmaleb ve střední Evropě za poslední desetiletí. Publikace vyniká z materiálového, faktografického i metodologického hlediska a její přínos je mimořádný pro zájemce z řad české odborné i laické veřejnosti.

Luboš Kafka (EÚ AV ČR, v. v. i.)